

NÁZOV METODICKÉHO LISTU

Človek a transcendentno (boh) – vzťah viery a rozumu, problém nevysvetliteľného

MENO A PRIEZVISKO AUTORA

Mgr. Ladislav Lőrincz

VYUČOVACÍ PREDMET/VZDELÁVACIA OBLASŤ

Občianska náuka / Človek a spoločnosť

ROČNÍK

3. ročník štvorročného gymnázia/stredných škôl / 7. ročník osemročného gymnázia / 4. ročník štvorročného gymnázia/stredných škôl / 8. ročník osemročného gymnázia

HODINOVÁ DOTÁCIA

jedna vyučovací hodina (1x45 minút)

EDUKAČNÝ CIEĽ

Žiaci dokážu vysvetliť podstatu deizmu a teizmu.

VÝCHOVNÝ CIEĽ

Žiaci vedia vyjadriť svoje stanovisko a poskytnúť argumenty v otázke svojho ponímania viery.

ZAPRACOVANIE v inovovanom ŠVP

OBN na gymnáziách/stredných školách

Tematický celok: Filozofický spôsob osvojovania si sveta

Výkonový štandard: porovnať na konkrétnych príkladoch textov z dejín filozofie odlišnosť prístupov v otázke vzťahu k bohu v teizme, deizme.

Obsahový štandard: Človek a transcendentno (boh) – vzťah viery a rozumu, problém nevysvetliteľného.

METODOLÓGIA

Metóda: práca s textom, skupinová práca, rovesnícke učenie, metóda otázok a odpovedí, diskusia

Pomôcky: text, prezentácia, projektor, počítač, tabuľa, krieda (fixka)

Postup:

Učiteľ na začiatku hodiny oboznámi žiakov s témou a cieľmi výchovno-vzdelávacej jednotky. V rámci motivačnej časti hodiny využije nasledujúcu aktivitu. Žiakom vysvetlí, že jedna strana triedy (strana oproti tabuli) predstavuje „Súhlasím“, opačná strana triedy (tam, kde je tabuľa) predstavuje „Nesúhlasím“. Upozorní ich na to, že im prečíta výroky, s ktorými môžu súhlasiť, resp. nesúhlasiť a na základe toho si zvolia „svoju stranu“. Po prečítaní výroku majú žiaci zaujať svoje stanoviská. Učiteľ si vyberie jedného z prvej skupiny a druhého z druhej skupiny. Tí budú mať za úlohu obhájiť svoj postoj, a to v priebehu minúty. Žiaci majú zaujať stanovisko k nasledujúcim výrokom:

1. „Keby Boh neexistoval, bolo by ho treba vymyslieť, ale celá príroda nám hovorí, že jestvuje.“ (Voltaire)
2. „Modlitbou Bohu človek vyznáva, že ho potrebuje.“ (Aurelius Augustín)
3. „Či je Boh mŕtvy alebo nie: je nemožné mlčať o niekom, kto tu bol tak dlho.“ (Elias Canetti)

Po skončení aktivity sa učiteľ žiakov opýta nasledujúce otázky a vyzve ich, aby svoje odpovede podložili vhodnými argumentmi, prípadne svojimi vlastnými skúsenosťami:

1. Myslíte si, že boh existuje?
2. Čo si predstavujete pod pojmom boh?
3. Je viera v živote človeka dôležitá? Prečo?
4. Môže viera zmeniť človeka k lepšiemu? Uveďte príklady.
5. Aký bol vzťah vedy a náboženstva v histórii?

Po ukončení diskusie v rámci expozičnej fázy učiteľ prejde k výkladu učiva. V nasledujúcej fixačnej fáze s využitím projektoru a prezentácie učiteľ zadá žiakom úlohu, aby k pojmom **deizmus**, **teizmus**, **ateizmus** a **panteizmus** priradili slová alebo slovné spojenia, ktoré korešpondujú s významom daných pojmov (úloha A). Ako pomôcka im bude slúžiť číselný údaj uvedený pod pojmom v zátvorke, ktorý vyjadruje minimálny počet správnych odpovedí. V prípade, že sa dané slovo alebo slovné spojenie viaže k viacerým pojmom, musí žiak svoje tvrdenie odôvodniť.

Následne učiteľ rozdá žiakom texty a vyzve ich, aby odpovedali na položené otázky. Žiakov rozdelí na dve skupiny, jedna bude pracovať s textom č. 1, druhá skupina s textom č. 2. Po uplynutí stanoveného časového limitu (približne 5-10 minút) učiteľ vyzve jedného žiaka, aby nahlas prečítal príslušný text druhej skupine a prezentoval výsledky práce svojej skupiny. Druhá skupina má možnosť vyjadriť súhlas, respektíve nesúhlas s uvedenými odpoveďami.

V závere hodiny učiteľ zhrnie poznatky metódou otázok a odpovedí.

TEORETICKÝ ZÁKLAD

Vzťah k nekonečnému, večnému a celostnému, do ktorého človek vedome vstupuje, nachádza svoje vyjadrenie v náboženstve. Náboženstvo sa s problémom nekonečnosti nevyrovnáva na úrovni abstraktných pojmov ako filozofia, ale na úrovni konkrétnej názornosti, ktorá zahrňuje aj praktickú činnosť v kultovom konaní. Filozofia náboženstva vedecky skúma význam, hodnotu a skutočný obsah náboženstva. Kriticky uvažuje o zmysle a pravdivosti takých náboženských pojmov, ako je boh, stvorenie, nesmrteľnosť.

Tieto pojmy (v rozmanitej podobe) tvoria jadro každého náboženstva. Nevymyslela ich filozofia, ale prebrala ich z náboženskej tradície. Z viery v démonov a duchov, v totemové zvieratá, duše predkov sa spočiatku rozvinul polyteizmus – viera vo viacerých bohov – a neskôr viera v jedného boha. Pojem boh označuje obsah skúsenosti, pričom iba realita skúsenosti určuje realitu obsahu tohto pojmu; nemôžeme k nemu dospieť ani indukciou, ani dedukciou, ani redukciou. V tejto skúsenosti človek ako rozumná bytosť presahuje sám seba, a práve táto transcendencia ho charakterizuje ako rozumnú bytosť. Ak to, na čo sa transcendencia zameriava predstavuje súcno, potom sú to práve bohovia alebo jeden boh, ktorých chápeme ako nesmrteľných, ako najvyššie a najsvätejšie bytosti. Ak predstavu existencie takéhoto súcna popierame, znamená to, že boh nejestvuje. Ak sa transcendencia zameriava na samého človeka, potom cieľom týchto predstáv je „pravý“ človek, „človek budúcnosti“ alebo „nadčlovek“.

Filozofia bola od svojich začiatkov úzko spätá s teológiou. Až emancipácia filozofie od teológie v novoveku priniesla samotnú filozofiu náboženstva. Je pochopiteľné, že filozofickú teológiu rozvíjajú tie filozofie, ktoré vychádzajú z predpokladu boha a z neho odvíjajú svoje predstavy o svete a človeku. Na základe toho však tieto filozofie nemožno stotožňovať s náboženstvom, dokonca ani s tradičnou náboženskou teológiou. Teológia (t. j. náuka o bohu, bohoslovie) sa vo svojich výkladoch odvoláva na zjavenie a obracia sa na našu vieru v boha; filozofická teológia tak isto vychádza z viery, usiluje sa ju však doplniť o rozumové argumenty. To, čo viera prijíma na základe zjavenia, stáva sa vo filozofickej teológii predmetom dokazovania. Výsledkom sú potom napr. dôkazy existencie Boha.

Filozofické prístupy, ktoré vyjadrujú rozličný vzťah k bohu:

- **teizmus** – viera v boha (môže mať podobu **polyteizmu** = viera vo viacerých bohov; **monoteizmu** = viera v jedného boha);
- **ateizmus** – odmietanie existencie boha;
- **deizmus** – viera v boha, ktorá nie je prepojená so žiadnym konkrétnym náboženstvom;
- **panteizmus** – spojenie boha s prírodou.

ÚLOHY

A)

Úloha
Priradte pojmy (slovné spojenia) z pravej strany k pojmom na ľavej strane.

teizmus (4)	svet vznikol z hmoty	boh stvoril svet a už sa oň nestará	viera vo viacerých bohov
ateizmus (4)	boh = príroda	viera v jedného boha	viera v posmrtný život
deizmus (2)	boh stvoril svet	boh neexistuje	viera v posmrtný život
panteizmus (1)	popieranie viery	popieranie posmrtného života	boh stvoril svet, ktorý sa ďalej vyvíja podľa vlastných zákonov

B) Pozorne si prečítajte texty, odpovedzte na nasledujúce otázky a vypracujte úlohy.

Text č. 1

Nebo nebies je Tvoje, Pane! Zem však, ktorú si dal synom ľudským, nebola vždy takou, ako ju dnes vidíme a ako sa jej dotýkame. Bola neviditeľná a nemala nijakého tvaru. Bola priepasťou, nad ktorou nebolo svetla, ale tma bola nad priepasťou, väčšmi teda než v priepasti. Priepasť teraz viditeľných vôd má vo svojich hĺbočinách akési svetlo, ktoré môžu vidieť ryby a zvieratá na dne žijúce. Ten celok sa však približoval veľmi ničomu, lebo nemal nijakého tvaru, hoci už bol niečo, z čoho tvar mohol vzniknúť. Ty, Pane, stvoril si svet z beztvárnej prahmoty, ktorú si stvoril z ničoho. Z nej si stvoril potom svoje veľkolepé dielo, ktoré obdivujú synovia ľudskí. (sv. Augustín)

Otázky k textu č. 1:

1. Zastáva sv. Augustín teistický alebo ateistický postoj? Svoje tvrdenie odôvodnite.
2. Čo je témou úryvku? Ktorou knihou bol podľa vás sv. Augustín inšpirovaný?
3. Z čoho stvoril Boh svet?

Text č. 2

Pri dokazovaní Boha Voltaire vychádza z náhodilosti sveta. „Ver mi, že čím viac uvažujem, tým menej môžem pripustiť, že tieto hodiny jestvujú a nemali by hodinára.“ (Voltaire)

Krátko pred svojou smrťou dal svojmu sekretárovi toto písomné vyhlásenie: „V okamihu smrti vyznávam, že uctievam boha, milujem svojich priateľov, nepociťujem nenávisť voči svojim nepriateľom a nenávidím poveru.“ (Voltaire)

Otázky k textu č. 2:

1. Zastáva Voltaire teistický alebo ateistický postoj? Svoje tvrdenie odôvodnite.
2. Nájdite v prvej časti textu slovo, ktoré naznačuje deistický postoj Voltaira.
3. Voltaire je predstaviteľom osvietenstva, ktoré sa snažilo zvýšiť vzdelanostnú úroveň obyvateľstva. Proti čomu bojovali osvietenci, teda aj Voltaire? Zmienku o tom nájdete aj v texte.

Správne riešenia

A)

Riešenie
Priradte pojmy (slovné spojenia) z pravej strany k pojmom na ľavej strane.

teizmus (4)	boh stvoril svet	viera v posmrtný život	viera v jedného boha	viera vo viacerých bohov
ateizmus (4)	popieranie viery	boh neexistuje	svet vznikol z hmoty	popieranie existencie posmrtného života
deizmus (2)	boh stvoril svet a už sa oň nestará			
panteizmus (1)	boh stvoril svet, ktorý sa ďalej vyvíja podľa vlastných zákonov			
panteizmus (1)	boh = príroda			

B)

Odpovede k textu č. 1:

1. Sv. Augustín zastáva teistický postoj, lebo celý text hovorí o Bohu ako stvoriteľovi.
2. Témou úryvku je stvorenie sveta. Inšpiroval sa Bibliou.
3. Boh stvoril svet z ničoho.

Odpovede k textu č. 2:

1. Voltaire zastáva teistický postoj, lebo aj vo svojom liste sa vyznáva z uctievania boha.
 2. Náhodilosť – Boh stvoril svet a viac sa oň nestará, to znamená, že sa svet neriadi Božími zákonmi, ale náhodilo.
 3. Bojovali proti poverám.
-

Zdroje:

DRAGÚŇ, E.: Čítanka z dejín filozofie. Nitra : AGRIS. 1990. ISBN 80-85183-24-2

FÜRSTOVÁ, M. - JÜRGEN, T.: Filozofia. Bratislava : SPN. 1993. ISBN 80-08-00279-4

Kolektív autorov: Dejiny filozofie. Bratislava : SPN. 1993. ISBN 80-08-01830-5

STOLÁRIK, S.: Stručne o dejinách filozofie. Prešov : Michal Vaško. 1998. ISBN 80-7165-133-8

STÖRING, H.: Malé dějiny filosofie. Praha : Zvon. 1993. ISBN 80-7113-058-3

VAVROVÁ, A.: Náuka o spoločnosti: Príprava na maturitu. Bratislava : Príroda. 2009. ISBN 978-80-07-01629-3